

Практична робота 3. Встановлення за тематичними картами материків та України зв'язку між тектонічними структурами, рельєфом, мінеральними ресурсами і густотою населення, розташуванням видобувних, матеріало-, паливомістких виробництв.

1. РЕЛЬЄФ.

Планетарні форми рельєфу — найбільші його форми, до яких належать материки й западини океанів. Рельєф поверхні Землі є дуже різноманітним, але головних форм лише дві — гори та рівнини. Гори — це ділянки поверхні Землі зі значними висотами та крутими схилами. За висотою гори бувають: низькими (600-1000 м), середніми (1000-2000 м) та високими (понад 2000 м). За походженням — тектонічними (виникають унаслідок тектонічних рухів), вулканічними й ерозійними. Тектонічні гори за будовою поділяються на складчасті, складчасто-брилові та брилові. (Наведіть приклади.)

Простори з невеликою різницею висот називають рівнинами. Залежно від висоти розрізняють западини (рівнини суходолу, які лежать нижче рівня моря), низовини (мають висоту 0 - 200 м над рівнем моря), височини (200 - 500 м) і плоскогір'я, (понад 500 м). Рівнини мають різне походження: первинні - ті, які утворилися на місці колишніх ділянок морів або океанів у результаті вікових вертикальних рухів літосфери (Причорноморська); вторинні - рівнини, які утворилися на місці колишніх зруйнованих гір (Великі рівнини Північної Америки) або наносів річок (Амазонська). Розрізняють генетичні основних форм рельєфу - вання їх форм рельєфу за життям.

Найбільші гірські утворення тут - серединно-океанічні хребти. Вони утворюють єдину систему загальною протяжністю майже 60 000 км і розділяють глибоководні рівнини, що займають ложе океану (глибина 3000 - 6000 м).

Рівнини охоплюють в океанах також шельф -мілководну (до 200 м) прибережну частину. Розміри форм рельєфу відображають особливості їхнього походження. Найбільші форми рельєфу утворилися внаслідок переважаючого впливу внутрішніх сил Землі. Форми середніх і дрібних масштабів - за переважної участі зовнішніх сил.

Приєм «Картографічний практикум»

За картою Європи наведіть приклади високих, середніх і низьких гір.

2. ТЕКТОНІЧНІ СТРУКТУРИ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З НИМИ ФОРМИ РЕЛЬЄФУ Й КОРИСНІ КОПАЛИНИ.

Приєм «Робота в групах»

1. Уважно розгляньте тектонічну та фізичну карти України, зіставте їх і визначте, яким тектонічним структурам відповідає певна форма рельєфу та які корисні копалини для неї характерні.
2. Назвіть і покажіть на карті височини, характерні для щитів у Європі.
3. З'ясуйте, до якої складчастості належать гори України.

Пояснення вчителя. Для давніх платформ (наприклад, Індійська), покритих потужним шаром осадових гірських порід, характерні рівнини будь-якого виду (низовини, височини або плоскогір'я) з переважанням корисних копалин осадового й метаморфічного походження. Тому поширені всі основні види корисних копалин: паливні, рудні й нерудні.

Для щитів таких платформ, тобто виходу кристалічного фундаменту на поверхню (Лабрадорський), характерні височини й переважання рудної і нерудної сировини магматичного та метаморфічного походження.

(Поясніть чому.)

Для молодих платформ (Волино-Подільська) характерні рівнини (зазвичай низовини) зі значним переважанням осадових гірських порід (нафта, природний газ, солі).

Для областей крайових прогинів (Передкавказзя) характерні передгірські рівнини із значним переважанням осадових корисних копалин (нафта, природний газ, вугілля, солі). Для областей давньої складчастості (каледонської) типові низькі сильно зруйновані гори (Аппалачі) з великою різноманітністю рудних і нерудних корисних копалин магматичного і метаморфічного походження. Водночас на території такої складчастості є середні або високі гори, які належать до відроджених брилових гір (Саяни).

Для областей середньої складчастості (мезозойської) характерні зазвичай середньовисокі гори (Сіхоте-Алінь) або в поєднанні з новою складчастістю — високі гори (Кордильєри). Тут переважають рудні та нерудні корисні копалини магматичного й метаморфічного походження. Для областей нової молоді складчастості (альпійсько-тихоокеанської) характерні високі гори (Анди) з активним вулканізмом і сейсмічністю, де переважають рудні й нерудні корисні копалини магматичного походження.

3. ВПЛИВ РЕЛЬЄФУ НА РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ, РОЗВИТОК І РОЗТАШУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИРОБНИЦТВ

Пояснення вчителя. Від давніх часів рельєф визначав види діяльності людини, характер поселень, особливості міграцій. Від нього залежать площі орних земель, сіножатей, пасовищ, що визначають виробничу спеціалізацію сільського господарства. Від рельєфу й геологічної будови території залежать особливості прокладання та будівництва різних інженерних споруд, видобування корисних копалин. Значна екологічна роль сучасного рельєфу й рельєфоутворювальних чинників. Зокрема, з рельєфом пов'язані розподіл і міграція забруднювальних речовин. Велике значення мають небезпечні та несприятливі геоморфологічні процеси. Деякі з них завдають істотної шкоди людині й об'єктам її господарської діяльності. (Назвіть їх.)

Історично велика частина населення проживає на рівнинах. У заплавах і низовинах простіше виконувати будівельні роботи, розвивати транспортну інфраструктуру, видобувати корисні копалини. На рівнинах легше обробляти землю, тому багато з них майже повністю розорані. Для виробництва всіх видів робіт в умовах рівнинного рельєфу витрачається менше ресурсів

(людських і матеріальних), ніж для таких робіт у гірській місцевості.
(Поясніть чому.)

Умови життя людини в горах більш складні, а інколи й екстремальні. Це пов'язано зі значними абсолютними висотами, рельєфом і кліматом, тому гірські місцевості освоєні менше. Горам властива своєрідна бар'єрна роль. Вона виявляється як у природі, так і в житті людей. Життя в горах може бути й небезпечне. Тут трапляються природні явища, здатні знищувати цілі поселення. Це землетруси, вулкани, обвали та зсуви. Обвали стаються внаслідок відколу порід від гірських схилів. Під час зсувів гірські породи сповзають у результаті їх підмивання. Причинами обвалів і зсувів можуть бути землетруси, тривалі проливні дощі, знищення рослинності, будівництво споруд і прокладання доріг. Кількість видів діяльності людини в умовах складного рельєфу донедавна була обмеженою. Здебільшого використовували мінеральні та гідроенергетичні ресурси. У сучасних умовах, з ростом технічних можливостей, людина навчилася видозмінювати рельєф. Поступово гірська місцевість набуває нових функцій: виробничих, спортивних, туристичних, оздоровчих.

Практична робота № 3.

Тема: Встановлення за тематичними картами материків та України зв'язку між тектонічними структурами, рельєфом, мінеральними ресурсами й густотою населення, розташуванням добувних, матеріало-, паливомістких виробництв

Мета: актуалізувати, закріпити знання про рельєф та його форми; встановити зв'язки між тектонічними структурами і формами рельєфу; дати уявлення про вплив рельєфу на розселення населення, розвиток і розташування окремих виробництв. Розвивати навички логічного та образного мислення. Виховувати бережливе ставлення до мінеральних ресурсів планети.

1. Розгляньте карти шкільного атласу й визначте, який існує взаємозв'язок між тектонічними структурами, формами рельєфу, мінеральними ресурсами, густотою населення та розташуванням добувних, матеріало-, паливомістких виробництв.

2. Відповідь оформіть у вигляді таблиці

Тектонічна структура	Форма рельєфу	Мінеральні ресурси	Густота населення	Добувні, матеріало-, паливомісткі виробництва

3. Зробіть висновок

